

Лекція 1 - продовження

Політекономія

Тема 5: Ринок, його суть і функції. Конкуренція і монополія

2. Класифікація ринків

За економічним призначенням об'єктів ринкових відносин розрізняють ринок праці, ринок засобів виробництва, ринок предметів споживання, ринок платних послуг, ринок науково-технічних розробок та інформації, ринок грошей, ринок цінних паперів, ринок валюти, ринок інтелектуальної власності, страховий ринок та ін.

Залежно від об'єкту ринкових відносин розрізняють три групи ринків: -товарні, -фінансові і -ринки праці. В кожній із них виділяють відповідні спеціалізовані ринки.

До першої групи належать споживчий ринок, ринок матеріальних ресурсів, ринок науково-технічних розробок та інформації, ринок нерухомості. До другої групи - інноваційний, кредитний, цінних паперів, грошей і валютний ринки. До ринків праці належать ринки робочої сили різного рівня кваліфікації та спеціалізації.

У сучасній ринковій структурі вирізняють такі види ринків:

1. Ринок праці - сукупність соціально-економічних відносин між найманими працівниками і підприємцями-роботодавцями щодо організації, купівлі-продажу і використання робочої сили **Основними елементами, за допомогою яких функціонує ринок праці, є:**

- 1) товар - робоча сила;
- 2) ціна - у формі заробітної плати найманих працівників;
- 3) попит - потреба в товарі "робоча сила";
- 4) пропозиція - чисельність і структура наявної робочої сили

2. Ринок засобів виробництва - це система економічних відносин, які формуються на вартісній основі між різними суб'єктами підприємницької діяльності щодо організації, купівлі-продажу засобів виробництва (машин, устаткування, обладнання, енергії, палива, сировини, матеріалів тощо).

3. У структурі сучасного ринку важливою ланкою є **ринок нерухомості**. Об'єктами ринку нерухомості є земельні ділянки, а також майнові об'єкти, що розташовані на цих ділянках землі, в тому числі житлові будинки. Суб'єктами відносин на цьому ринку є фізичні та юридичні особи, які можуть купувати об'єкти нерухомості — земельні ділянки, будівлі, житло тощо відповідно до законодавства.

4. З ринком засобів виробництва тісно пов'язаний **ринок споживчих товарів і платних послуг** — це система економічних відносин, які формуються на вартісних засадах між виробниками (продавцями) і споживачами (покупцями) щодо організації, купівлі-продажу споживчих товарів і послуг. Суб'єктами цього ринку є все населення, бо основну частину економічних благ люди купують саме на такому ринку.

5. Складовою частиною ринкової економіки є **фінансовий ринок** - це сукупність економічних відносин щодо купівлі-продажу фінансових ресурсів. Він спрямовує в єдине русло рух вільних грошових коштів суб'єктів господарювання і населення, цінних паперів та інших форм капіталу. На фінансовому ринку продавцями капіталу є комерційні та інвестиційні банки, пенсійні фонди, страхові компанії тощо, а покупцями - підприємницькі структури, держава (уряд) та населення.

6. Важливим елементом фінансового ринку є **ринок цінних паперів**, який охоплює як кредитні відносини, так і відносини власності. Об'єктом цього ринку є цінні папери - акції, облігації, ощадні сертифікати, векселі тощо, які мають власну вартість і можуть розміщуватися, обертатися (продаватися-купуватися) і погашатися на фондовому ринку.

7. **Валютний ринок** — це система економічних відносин щодо купівлі-продажу іноземних валют. Цей ринок має сприяти розширенню доступу до валютних ресурсів для всіх суб'єктів господарської діяльності. Центрами проведення законних операцій з іноземною валютою на основі ринкового курсу є валютні біржі, що постійно діють.

8. В сучасних умовах динамічним ринком є розвиток **ринку інтелектуального продукту (капіталу)** - сукупність економічних відносин між різними суб'єктами господарської діяльності щодо організації купівлі-продажу і використання інтелектуального капіталу: ліцензій, патентів, програм для ЕОМ, товарних знаків і торговельних марок тощо.

9. Важливу роль в сучасній ринковій системі відіграє **ринок інформації**. Товаром цього ринку є інформація про конкурентів, особливості організації виробництва, рівень витрат виробництва, їх структура, рівень запасів, а також теле- та радіореклама тощо. Плата за рекламу є своєрідною ціною інформації.

10.Складовою сучасної ринкової системи є **страховий ринок** — це сукупність соціально-економічних відносин щодо організації надання, купівлі-продажу страхових послуг. На цьому ринку об'єктом купівлі-продажу виступає страховий захист (страхова послуга).

3. Ринковий механізм та його основні елементи

Ринковий механізм містить такі складові елементи. Це — попит, пропозиція, ціна і конкуренція.

Попит — це кількість товарів і послуг, наявна на даному ринку, яку покупці готові і здатні придбати по повній ціні в певний момент часу. Іншою мовою, попит — це платоспроможна потреба або сума грошей, яку покупці можуть і мають намір заплатити за необхідні для них товари і послуги.

Пропозиція — це кількість товарів і послуг, яку можуть і здатні збути виробники на ринку по певній ціні в певний момент часу. Пропозиція, як правило, має натуральне вираження: штуки, тонни, метри.

Ціна — це грошове вираження вартості товару або послуги. На ринку розрізняють, як правило, три види цін: ціну попиту, ціну пропозиції і ціну рівноваги. **Ціна попиту** — це гранично максимальна ціна, яку покупці ще згодні платити за товар. **Ціна пропозиції** — це гранично мінімальна ціна, яку продавці ще згодні взяти за свій товар. **Ціна рівноваги** — це ціна, яка встановлюється при врівноваженості попиту і пропозиції.

Конкуренція — це процес суперництва між суб'єктами ринкових відносин за найвигідніші умови виробництва, реалізації й купівлі товарів і послуг.

Взаємодія названих елементів і являє собою **ринковий механізм**, взаємодія його елементів підпорядкована вимогам закону попиту і пропозиції.

Закон попиту і пропозиції — закон, згідно з яким попит визначає обсяг і структуру пропозиції, впливаючи при цьому на виробництво, а пропозиція формує попит через асортимент виготовлених товарів і запропонованих послуг та їх ціни.

4. Конкуренція, її форми і методи

Як економічна категорія, **конкуренція** – це боротьба між товаровиробниками за найбільш сприятливіші умови виробництва та збуту товарів, за привласнення найбільшого прибутку.

Форми конкуренції:

- 1) вільна конкуренція (досконала), яка характеризується:
 - а) великою кількістю конкурентів-виробників та конкурентів-споживачів;
 - б) вільним доступом товаровиробників до будь-якої виробничої діяльності;
 - в) стихійною взаємодією попиту та пропозиції;
 - г) правилом – споживач завжди правий;
 - д) жодна фірма не може вплинути на ринкову ціну.
- 2) монополістична конкуренція;
- 3) олігополістична конкуренція.

Методи конкуренції:

- а) цінова конкуренція – це боротьба між товаровиробниками за споживача шляхом зниження затрат в процесі виробництва, зниження цін на товари;
- б) нецінова конкуренція – це боротьба між товаровиробниками за споживача шляхом своєчасного впровадження в процес виробництва НТР.